

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hi Kolin Abô môn

Kêdônwaga abôyaŋ êmô Kolin ba enaŋ nena Pol miŋ aposel anêŋ ami. Lôk enaŋ nena Pol ma anyô abôyaŋ. Pol halaŋô abô takêŋ ba intu hato kapya êntêk ek injik thô nena ñê takêŋ iniŋ abô ma abôyaŋ. Ma hanaŋ haviŋ nena da takatu ba thêlô bôk enaŋ nena tem nênem ma nênem ni.

Pol hamô Masedonia ba hato kapya êntêk hadêŋ 55 AD la.

¹ Ya Pol atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ yambitak êtôm Yisu Kilisi anêŋ aposel yai lôk aiaŋ Timoti ato kapya êntêk hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô anêŋ Kolin lôk avômalô mathêŋ takatu ba êmô plovins Akaia.

² Wapôm lôk labali êlêm anêŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi.

Wapômbêŋ atu hêv alalô thêvô

³ *Nambô Wapômbêŋ. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ lambô ma lahiki anêŋ alaŋ ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa.

⁴⁻⁵ *Alalô athak apôm Kilisi anêŋ malaiŋ lo-maloma ba hayô siŋ ba halelope. Ma doŋtom yani hathak hêv alalô thêvô aêŋ iyom. Aêŋ ba alalô apôm malaiŋ ma hêv alalô thêvô ek nanêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbêŋ hêv hadêŋ alalô.

---

* **1:3:** Lom 15:5   * **1:4-5:** Sng 34:19

⁶ Ma yêlô apôm malaij ek môlô noja bulubiņ lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êņ ek môlô noja aêņ iyom. Aêņ ba ôpôm malaij hatôm yêlô êņ ma thêvô êņ hadum ba tem numiņ lôklokwaņ lôk maliņyaô.

⁷ Môlô unim malaij hatôm yêlôaniņ ma yêlô aêv maleņiņ nena môlô tem numiņ lôklokwaņ ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸ *Aiyaņ thêlô, nodañô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malaij lôk vovaņ bêņ aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba asoņ nena tem nama.

⁹ Avanôņ! Yêlô kapôlôņiņ hanaņ nena tem yêlô nama êtôm enaņ hathak anyô kambom hamiņ loņ idum abô. Malaij êņ hadum ba yêlô anaņ nena, “Wapômbêņ da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik nê ņama liņ.”

¹⁰⁻¹¹ *Yani hêv yêlô vê hêk malaij takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak loņbô. Môlônim ku hêk ek noteņ mek ma yêlô aêv maleņiņ nena tem yani nêv yêlô bulubiņ. Avanôņ! Avômalô bêņ anôņ neteņ mek êndêņ Wapômbêņ ma tem nêv wapôm êndêņ yêlô. Ma tem avômalô bêņ anôņ nêgê lôk nenaņ leņiņmavi êndêņ Wapômbêņ.

Pol miņ hasau avômalô Kolin ami

¹²⁻¹⁴ *Yêlô miņ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbêņ hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitiņ yêlôaniņ ku ba ayê nena avaloņ Wapômbêņ anêņ auk ba anaņ abô anôņ ma miņ avôv môlônim auk ek yêlô aêv yêlôda liņ ami. Yêlô adum aêņ hadêņ avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô haviņ môlô ma yêlô ayabiņ i dedaņ mavi ek nandum aêņ

---

* **1:8:** Ap 19:23; 1Ko 15:32   * **1:10-11:** 2Ti 4:18   * **1:12-14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16

iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadêḡ mômô êḡ ma yêlôaniḡ auk anôḡ ba mômô lêk osam ba oyala yôv. Aêḡ ba yêlô ayé yêlôaniḡ ku nena mavi. Ma lêk mômô oyala yêlôaniḡ auk dokte. Yakô vêmam ka tem mômô noyala yêlôaniḡ auk lôkthô ma tem alalô napesaḡ abô imbiḡ i. Ma waklavôḡ Anyô Bêḡ Yisu anêḡ endelêm ma tem mômô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam mômô aêḡ iyom.

15-16 *Ma yahayala nena mômônim auk ma hatôm yenaḡ. Ba intu yalenḡhaviḡ yasôk ek mômô vêm ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak loḡbô ek mômô nônêm ya sa ek nôpôpêk nômkama ek yana Judia. Ba intu yalenḡhaviḡ yasôk ek mômô bôlôḡ ju ma yanêm yalenḡmavi bôlôḡ ju êndêḡ mômô.

17 Ma doḡtom yahik yenaḡ auk liliḡ. Ba lêk mômô onaḡ nena ya anyô auk pik ba yahasau mômô ba miḡ yahathôk ami. Ba mômô onaḡ nena ya hathak yahanaḡ abô luvi nena “avanôḡ” lo “mi”, aêḡ e?

18 Wapômbêḡ hathak hanaḡ abô avanôḡ iyom. Ba intu yêlôaniḡ abô takatu ba anaḡ ma avanôḡ aêḡ iyom ba miḡ anaḡ abô takêḡ lôk leḡ luvi ami.

19 *Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ nakaduḡ ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti anaḡ anêḡ abô bêḡ hadêḡ mômô ba Wapômbêḡ hanaḡ abôla hathak yani ma miḡ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ anêḡ “avanôḡ!”

20 *Wapômbêḡ habutiḡ abô lomaloma ba hanaḡ, “Avanôḡ! Yisu Kilisi tem injik yenaḡ abô sapêḡ thô.” Ba intu alalô aêvhaviḡ Kilisi ba anaḡ nena “avanôḡ” ek Wapômbêḡ enja athêḡ lôkmaḡḡiḡ.

---

* 1:15-16: 1Ko 16:5-6   * 1:19: Ap 18:5   * 1:20: ALK 3:14

21 Ma Wapômbêḅ da hananḅ nena alalô ma Kilisi anêḅ avômalô ba habi banḅ hayô hêk yani lôk alalô aêḅ iyom ek embatho alalô lonḅ ek nambitak anêḅ avômalô.

22 *Ma hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anêḅ avômalô ma hatak anêḅ dahô halôk alalô kapôlôḅḅḅ ek nayala nena anêḅ abô tem injik anôḅ.

23-24 *Yêlô miḅ anyô bêḅ ek nasanḅ môlô ba nananḅ nena, “Nônêmbimbiḅ.” Mi! Môlôda bôk ôêvhaviḅ ba umiḅ lôklokwanḅ yôv. Ba intu alalô ḅê lôk iviyaḅ ek nandum ku imbiḅ i ma nanêḅ leniḅmavi ni ba êlêm. Aêḅ ba yahamiḅ Wapômbêḅ ma ba yahananḅ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêḅ malaiḅ êndêḅ môlô ba intu miḅ yahathôk ami.

2

1 *Ba yenanḅ auk thekthek nena tem miḅ yasôk lôk malaiḅ bôlôḅ te imbiḅ ami.

2 Yahêv malaiḅ hadêḅ môlô ma opalê te tem indum yalenḅmavi? Môlô takatu ba yahêv malaiḅ e? Yakô mi.

3 Môlô ma avômalô takatu ba othak udum yalenḅmavi. Aêḅ ba bôk yahato kapya ek alalô miḅ naja malaiḅ ami. Yenanḅ auk ma thekthek nena alalô lôkthô lêk athak donḅtom lôk leniḅmavi iyom.

4 *Yalenḅmalaiḅ lôk yalenḅ hik ya ma yahalanḅ ma bôk yahato kapya bôsêbôk lôk yamalenḅ thôk. Miḅ yahato kapya êḅ ek nêḅ môlô malaiḅ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yalenḅhaviḅ môlô bêḅ anôḅ.

---

* 1:22: 2Ko 5:5; Ep 1:13-14   * 1:23-24: 1Pi 5:3   * 2:1: 1Ko 4:21

* 2:4: Ap 20:31

Nodate kapôlômim ek nê idum kambom

⁵ Malain takatu ba ôpatu hêv hadêᶇ ya Pol ma hatôm hêv malain êᶇ hadêᶇ alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la.

⁶ Malain takatu ba bôk avômalô êvhaviᶇ êv hadêᶇ yani ma hatôm.

⁷ Ma ôpatu ba kapô malain kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup sinᶇ ek miᶇ la injiki ami.

⁸ Ba intu yahananᶇ lôklokwanᶇ nena môlô nopesan abô ba lemimmavi esak yani.

⁹ Bôk yahato hathak malain takatu ek injik môlô thô ek yanᶇê nena môlô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e?

¹⁰ Injo. Betha ôpêᶇ hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpêᶇ ek yandate yenanᶇ aêᶇ iyom. Yahaminᶇ Kilisi ma, ma tem ênjê nena lêk yahalate yakapôlônᶇ ek yani ek yanêm môlô sa

¹¹ *ek alalô miᶇ natak sawa bute ênjêk ek Sadanᶇ esau alalô ami. Alalô ayala anêᶇ auk êᶇ.

Aposel ma tabô lukmuk anêᶇ nê ku

¹² *Anyô Bêᶇ da hadum ba yaha Tloas ek yanᶇ anêᶇ Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêᶇ.

¹³ *Ma donᶇtom miᶇ yahapôm Titi ami denanᶇ ba yakapôlônᶇ malainᶇ ba yahananᶇ yanᶇsinᶇ ma yaha plovins Masedonia.

¹⁴ Aêᶇ ba nanêm leᶇiᶇmavi êndêᶇ Wapômbêᶇ. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anêᶇ avômalô ba aloyenᶇ lôk leᶇiᶇmavi. Wapômbêᶇ hadum ku hamô alalô kapôlônᶇiᶇ ba intu avômalô

---

* **2:11:** Luk 22:31   * **2:12:** Ap 14:27; 1Ko 16:9   * **2:13:** Ap 20:1

tem neja anêḡ auk êtôm nômla ôv mavi emben luvuluvu.

¹⁵ Alalô ma Kilisi anêḡ da atu ba ôv mavi ba êv hadêḡ Wapômbêḡ ba avômalô lôkthô ilinḡ ôv êḡ. Avômalô takatu ba ewa bulubiḡ lôk takatu ba i lonḡ nimbulinḡ i.

¹⁶ *Avômalô vi ilinḡ alalô hatôm nôḡ ôvpalê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi ilinḡ alalô hatôm nôḡ ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêḡ lôkmala. Aêḡ ba anyôla miḡ lôkmaḡinḡ anôḡ ek indum Wapômbêḡ anêḡ ku ami.

¹⁷ Avômalô doho iluviḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ek neja valuseleḡ. Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ hêv ba amiḡ thohavloma. Aêḡ ba anaḡ abô te ma avanôḡ iyom.

3

¹ *Môlô osoḡ nena yêlô aêv i linḡ e? Mi. Yêlô miḡ anaḡ hadêḡ môlô nena noto kapyâ lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aêḡ. Ma yêlô ma mi.

² *Môlôda intu yêlôaniḡ kapyâ atu eto hêk yêlô kapôlôḡinḡ. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala.

³ *Môlô uik thô nena môlô ma kapyâ halêḡ anêḡ Yisu. Ba yêlôaniḡ ku anêḡ anôḡ ma miḡ eto hathak kêlêpê ami ma hathak Wapômbêḡ lôkmala anêḡ Lovak Matheḡ. Miḡ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlôḡinḡ.

---

* **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6   * **3:1:** Ap 18:27; 2Ko 5:12   * **3:2:** 1Ko 9:2   * **3:3:** Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27

4 Yêlô ma Kilisi anêᶇ avômalô takatu ba aminᶇ Wapômbêᶇ ma. Aêᶇ ba intu alalô ayala avanôᶇ biᶇ nena abô takêᶇ ma avanôᶇ iyom.

5 Yêlô da ma lôkmaᶇgiᶇ ba hatôm nanaᶇ, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbêᶇ da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi.

6 *Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma donᶇtom Lovak Matherᶇ hêv lôkmala. Wapômbêᶇ hadum yêlô abitak lôklokwaᶇ ek nandum tabô lukmuk anêᶇ ku atu ba miᶇ eto ami. Mi. Lovak Matherᶇ da hayabiᶇ.

Tabô lukmuk anêᶇ lôkmaᶇgiᶇ

7 *Tabô bô ma edabêᶇ valu ba eto hathak. Ma deda bêᶇ habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israël malenᶇiᶇ loᶇ ba miᶇ hatôm nêgê Mose thohavloma ami. Vêᶇ ma deda hale hi yaôna ma donᶇtom thêlô miᶇ hatôm nêgê ami denaᶇ. Odaᶇô! Tabô halêm lôk deda bêᶇ ma donᶇtom anêᶇ ku ma havôv ᶇama halêm haviᶇ.

8 Ma Lovak Matherᶇ anêᶇ ku hamôᶇ lôk anêᶇ deda ma lôkmaᶇgiᶇ anôᶇ ek tabô bô anêᶇ.

9 *Odaᶇô! Tabô bô anêᶇ ku ma halêm lôk deda. Ma donᶇtom avômalô miᶇ esopa ami ba intu Wapômbêᶇ hanaᶇ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anêᶇ ku ma hapesaᶇ loᶇôndê ek indum avômalô nimbitak thêthôᶇ. Ba intu anêᶇ deda ma mabuᶇ anôᶇ hamôᶇ ek tabô bô anêᶇ.

10 Deda haveᶇ yam hamôᶇ ek yaᶇ bô ba deda bô lêk hi ba mi.

---

* 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1Ko 11:25   * 3:7: Kis 34:29   * 3:9: Lo 27:26; Lom 1:17

¹¹ Ma yaŋ halêm lôk deda ma donjom lêk hale hi mabô. Ma yaŋ ma tem ida imbi deda wak nômbênj intu. Ba intu anêŋ deda ma lôkmanŋin anôŋ ek yaŋ.

¹² Aênj ba yêlô aêv malenŋin hadênj tabô lukmuk. Ba intu miŋ akô ami ma anaŋ Wapômbênj anêŋ abô bênj.

¹³*Yêlô miŋ avuliv malenŋin siŋ hatôm Mose ami. Deda thohavloma hale hi yaôna ma donjom yani havuliv ma siŋ ba miŋ hatôm avômalô Israël nêgê ami.

¹⁴ Thêlô esam balabuŋ tabô takênj ma donjom iniŋ auk thekthekek hatôm ivuliv i siŋ ba intu miŋ eyala abô takênj ami aleba lêk êntêk. Anyôla miŋ hatôm nêv sôp êŋ vê ênjêk anêŋ auk ek eyala abô takênj ami. Mi. Kilisi iyom.

¹⁵ Avanôŋ! Lêk êntêk nê bênjbênj esam Mose anêŋ balabuŋ ma donjom sôp êŋ havuliv kapôlônŋin siŋ denaŋ.

¹⁶*Ma anyôla hale i liliŋ ba hasopa Anyô Bêŋ êŋ ma hatôm hêv sôp êŋ vê.

¹⁷*Anyô Bêŋ ma hatôm Lovak Mathenŋ. Ma lonj atu ba Lovak Mathenŋ havenŋ, êŋ ma hatôm hapole alalôaniŋ yak vê.

¹⁸ Alalô malenŋin ma miŋ avuliv siŋ ami ba lêk ayê Anyô Bêŋ anêŋ deda lôkmanŋin hatôm alalô ayê thonaniŋ lo malenŋin halôk liyali. Yanida intu Lovak Mathenŋ êŋ ba hêv deda lôkmanŋin anôŋ halêm ba halêm aleba abitak yaŋda hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êŋ thô ek avômalô vi nêgê.

---

* **3:13:** Kis 34:33   * **3:16:** Kis 34:34   * **3:17:** Jon 8:36; Lom 8:2

4

Aposel ma êtôm uŋ anôŋ

¹ Ma Wapômbêŋ lahiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadêŋ yêlô. Ba intu yêlô namîŋ lôklokwaŋ ma miŋ natak ami.

²*Yêlô avôliŋ dômiŋ ek nôm mama takatu ba hêk loŋ kapô ba miŋ avuŋ abô ba asau avômalô lôk aluviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ami. Wapômbêŋ hayê yêlô. Aêŋ ba yêlô ik abô avanôŋ thô ma avômalô ititiŋ yêlôaniŋ ku ba eyala nena yêlô adum thêthôŋ.

³⁻⁴*Ma doŋtom anyô bêŋ bôlôŋ êntêk Sadaŋ bôk havuliv avômalô maleniŋ siŋ ba miŋ êvhaviŋ ami. Ba intu yêlôaniŋ Abô Mavi hêk loŋ kapô ma avômalô takêŋ lêk idum ek nema ba miŋ hatôm nêgê Abô Mavi anêŋ deda atu ba enaŋ hathak anyô lôkmaŋgiŋ Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbêŋ.

⁵Yêlô anaŋ bêŋ nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêŋ. Ma yêlôda atôm môlônim ŋê ku ek nandum Yisu anêŋ ku. Ma yêlô miŋ aêv yêlôda liŋ ami.

⁶*Wapômbêŋ bôk hanaŋ, “Deda tem imbi êyô ênjêk momaŋiniŋ ba imbitak deda”. *Môŋ Anôŋ 1:3* Ba Wapômbêŋ êŋ iyom intu habi deda êŋ halôk alalô kapôlôŋiŋ ek nagê Kilisi thohavloma. Êŋ ma hatôm alalô ayê Wapômbêŋ lôkmaŋgiŋ aêŋ iyom.

⁷*Ma deda lôk Abô Mavi êŋ ma hatôm payeŋ atu ba halôk uŋ anôŋ kapô ek injik thô nena anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋgiŋ ma Wapômbêŋ anêŋ ma miŋ halêm anêŋ alalô ami.

---

* **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5   * **4:3-4:** Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3   * **4:6:** Ais 9:2; 2Ko 3:18   * **4:7:** 2Ko 5:1

8 *Vovañ lomaloma hapôm yêlô ma doñtom miñ hakapiñ yêlô loñ ami. Hadum ek injik yêlô seson aleba nanañ aisê. Ma doñtom miñ hadum yêlô popabuk ami.

9 Maleñ thêlêv hathak yêlô ma doñtom ayala nena Anyô Bêñ miñ hatak yêlô ami. Êpêñ yêlô ba ama yak ma doñtom miñ ama ami.

10-11 *Wak nômbêñ intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êñ ma hatôm ik Yisu anêñ lôkmala atu ba hamô yêlôaniñ kupik pik thô. Aêñ ba Yisu anêñ ñama lêk hamô yêlô leñviñkupik kapô ek injik Yisu anêñ ñama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô.

12 Aêñ ba ñama hadum ku hamô yêlô ma doñtom lôkmala hadum ku hamô môlô.

13 Bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapyra nena, “Yahêvhaviñ ba intu yahanañ.” *Kapyra Yeñ 116:10* Ma yêlô aêvhaviñ aêñ iyom. Ba intu yêlô anañ Anyô Bêñ anêñ abô mavi.

14 *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêñ Yisu liñ hêk ñama ma tem indum aêñ êndêñ yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbiñ Yisu. Aêñ ba intu yêlô anañ Wapômbêñ anêñ abô bêñ.

15 Yahawa malaiñ takêntêk ek nêñ môlô sa ek Wapômbêñ imbi anêñ wapôm sam êndêñ avômalô bêñ anôñ endeba leññmavi indumbak ni ba ni ek nebam anêñ athêñ lôkmañgiñ esak leñ.

16 *Aêñ ba miñ hadum yêlô apôlik ba atak ku takêñ ami. Mi. Alalô leñviñkupik lêk hapalê ma

---

* **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5   * **4:10-11:** 1Ko 15:31; Lom 8:36   * **4:14:** 1Ko 6:14   * **4:16:** Ep 3:16

doŋtom dahôlôŋiŋ halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi.

17 *Ma alalôaniŋ malaiŋ ma vumvum ba hamô vauna. Ma doŋtom tem injik anêŋ anôŋ lôkmaŋgiŋ atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ ba êmô vuliŋ ek nômkama lôkthô.

18 *Ma nôŋ takatu ba hôyê ma tem nêŋ yak ba ni. Ma nôŋ takatu ba miŋ hôyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ba intu miŋ maleŋiŋkiliŋ hathak nôŋ takatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitiŋ nôŋ takatu ba miŋ hatôm nagê ami.

5

Leŋviŋkupik lukmuk

1 *Alalôaniŋ leŋviŋkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibuliŋ unyak êŋ ma tem naja leŋviŋkupik yaŋ atu ba hatôm unyak anôŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ba hamô malak leŋ ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Unyak êŋ ma miŋ ŋê pik epesaŋ hathak baheniŋ ami.

2 *Ma alalô alaŋ ba adum ek naŋgik leŋviŋkupik malak leŋ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê

3 ek imbi êyô alalô vôv ek miŋ nambeniŋ kôlôlôŋ ami.

4 Alalô amô pik hatôm avômalô leŋ popam ba intu alaŋ lôk leŋiŋmalaiŋ ek naja kupik malak leŋ ek lôkmala êtôkwêŋ kupik pik.

---

* 4:17: Lom 8:17-18   * 4:18: Kol 1:16   * 5:1: 2Ko 4:7   * 5:2: Lom 8:23

⁵ Wapômbêḅ hayesaḅ alalô ek nambitak aêḅ ma hatak anêḅ dahô halôk alalô kapôlôḅḅḅ ek nayala nena anêḅ abô ma tem injik anôḅ.

⁶⁻⁷ *Aêvhaviḅ hayabiḅ alalô. Ma miḅ aêv alalôaniḅ auk ek nôḅ atu ba ayê hathak maleḅdaluk ami. Aêḅ ba alalô ayala avanôḅ nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miḅ amô haviḅ Anyô Bêḅ ami.

⁸*Avanôḅ! Alalô ayala auk êḅ ba apôviḅ ek natak kupik êntêk ba ana namô imbiḅ Anyô Bêḅ.

⁹⁻¹⁰ *Ma alalô lôkthô tem namiḅ Kilisi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaniḅ vuli. Ba intu amô pik mena amô haviḅ Anyô Bêḅ ma nanêm i videdauḅ ek nandum yani lamavi.

Avômalô kapôlôḅḅḅ esak doḅtom imbiḅ Wapômbêḅ

¹¹ Yêlô ayala nena amô Anyô Bêḅ vibiḅ ba tem nandum abô. Aêḅ ba yêlô alôk avômalô leḅḅḅ ek ne-sopa yani. Wapômbêḅ hayala yêlôaniḅ kapôlôḅḅḅ. Ma yahêvhaviḅ nena môlô kapôlômim hayala yêlô aêḅ iyom.

¹² Yêlô adum ek môlô nobam am esak yêlôaniḅ ku lôk nonaḅ bêḅ êndêḅ avômalô takatu ba êv thêlôda liḅ hathak nôḅkama viyaiḅ ma leḅḅḅpaliḅ nôḅkama kapôlôḅḅḅ. Ma miḅ yêlô aêv yêlôda liḅ ami.

¹³ Ma avômalô doho enaḅ nena yêlô adum molo. Yôv lôk. Hêk Wapômbêḅ da. Ma vi enaḅ nena yêlô awa auk mavi. Yôv lôk. Êḅ ma hêv môlô sa.

---

* **5:6-7:** Hib 11:13-16   * **5:8:** Plp 1:23   * **5:9-10:** Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14

14 Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalô lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yôv. Aêᶇ ba Kilisi anêᶇ lahaviᶇ hayabiᶇ alalô.

15 *Avanôᶇ! Yani hama ek avômalô lôkthô. Ba alalô ᶇê lôkmala takatu ba asopa yani nasôᶇ alalôda paliᶇ ma lemiᶇimbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak loᶇbô ek hêv alalô sa.

16 Aêᶇ ba miᶇ alalô nabalôᶇ avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aêᶇ hathak Kilisi. Ma doᶇtom lêk ayala yani thêthôᶇ.

17 *Aêᶇ ba anyôla haveᶇ haviᶇ Kilisi êᶇ ma ku lukmuk lêk hayô ma nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm.

18 *Ma Wapômbêᶇ hadum nôᶇ takêᶇ lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadêᶇ yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku êᶇ.

19 *Ku êᶇ ma aêntêk. Wapômbêᶇ hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapaliᶇ alalôaniᶇ kambom ek alalô namô labali mavi imbiᶇ yani. Ma hêv ku ek nanan abô êᶇ êndêᶇ avômalô.

20 Yêlô ma Kilisi anêᶇ ᶇê ku. Ba intu alan ba awa Wapômbêᶇ abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anêᶇ athêᶇ nena môlô nôlêm noja Wapômbêᶇ anêᶇ tabô.

21 *Kilisi ma kambom mi. Ma doᶇtom Wapômbêᶇ hêv alalô sa ba hêv alalôaniᶇ kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthôᶇ êᶇjêk Wapômbêᶇ ma esak Kilisi anêᶇ ku êᶇ.

---

* 5:15: Lom 14:7-8   * 5:17: Lom 8:1; Gal 6:15   * 5:18: Lom 5:10

* 5:19: Lom 3:23-25   * 5:21: Hib 4:15

6

1-2 Yêlô lôk Wapômbêḡ adum ku haviḡ i. Yani hanaḡ,

“Bôk yahatak wak te yôv ek yanêḡ mômô sa.

Ba mômô olaḡ ma yahalaḡô

ba yahêv mômô bulubiḡ yôv.” *Aisaia 49:8*

Mômô bôk owa Wapômbêḡ anêḡ wapôm yôv. Ba intu yêlô asoḡ mômô lokwaḡ, “Lêk êntêk hêv mômô sa. Lêk êntêk hêv mômô bulubiḡ.”

Ba intu miḡ nundum ku êḡ imbitak êtôm nôḡ oyaḡ ami.

Aposel ewa malaiḡ bêḡ hathak iniḡ ku

³Yêlô adô ek anyôla enaḡ abôḡma esak Wapômbêḡ anêḡ ku. Ba intu adum ku êḡ ek miḡ nambuliḡ avômâlô iniḡ auk ami.

⁴⁻⁵*Yêlô ma Wapômbêḡ anêḡ ḡê ku. Ba intu yêlô awa iniḡ ku mavi takatu sa hadêḡ mômô. Yêlô awa vovaḡ lôk malaiḡ hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôḡ ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovaniḡ bêḡ ba aêv lêlê lôk nôḡ mi ba ama kisi. Malaiḡ nôḡmbêḡ êntêk hapôm yêlô ma doḡtom amiḡ lôklokwaḡ.

⁶*Lovak Mathêḡ hamô haviḡ yêlô ba ayala Wapômbêḡ anêḡ auk ba kapôlôḡniḡ ida hêk mabuḡ ma yêlô ḡê maliḡyaô lôk yôhôm ma wapôm. Ma yêlô leḡniḡhaviḡ avômâlô ba miḡ asau thêlô ami.

⁷Yêlô anaḡ abô avanôḡ iyom haviḡ Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ lôk avaloḡ anêḡ thêthôḡ hatôm nôḡkama vovak hamô baheḡ luvi.

---

* **6:4-5:** 2Ko 11:23-27   * **6:6:** 1Ti 4:12

⁸ Avômalô vi ebam yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enañ abô mavi hathak yêlô ma doho enañ abôma. Yêlô nê abô anôñ iyom ma doñtom avômalô vi elam yêlô nena nê abôyañ.

⁹ *Avômalô pik êthôn yêlô palin ma doñtom Wapômbên hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma doñtom nôngô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma doñtom miñ ama ami.

¹⁰ Leñinmalain ma doñtom leñinmavi wak nômbên intu. Yêlô ma nê nômkama mi ma doñtom adum ba avômalô bên anôñ ibitak nê lôk nômkama bên. Yêlô nômkama mi ma doñtom nômkama sapên ma yêlôaniñ.

¹¹ O yenañ avômalô Kolin! Yêlô anañ abô lôkthô hi yain ek môlô ma yêlô kapôlôñin hik i ek môlô nôlêm.

¹² Yêlô miñ avasin kapôlôñin ek môlô ami. Mi. Môlô da.

¹³ *Aên ba yahanañ hadên môlô hatôm lambô hanañ hathak nakaduñ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môlô ma nundum aên iyom lôk no-date kapôlômim ek yêlô.

Nê daluk lôk nê êvhavin miñ nesak doñtom ami

¹⁴ *Môlô miñ nômô imbin nê daluk ami. Thêthôn lôk lokbañ hatôm doñtom e? Deda lo momañin hatôm doñtom e?

¹⁵ Sadañ Belial lo Kilisi hatôm leñinmavi imbin i e? Mena nê êvhavin lo nê daluk hatôm nesak doñtom e?

---

* **6:9:** 2Ko 4:10   * **6:13:** 1Ko 4:14   * **6:14:** Ep 5:11

16 *Ma Wapômbêḅ anêḅ unyak mathenḅ lôk ḅḅôkba hatôm nêḅmô imbiḅ i e? Milôk. Alalô ma Wapômbêḅ lôkmala anêḅ unyak mathenḅ hatôm anêḅ abô hanaḅ,

“Tem yamô lôk yambenḅ imbiḅ i ma ya tem êtôm thêlôninḅ Wapômbêḅ ma thêlô tem nimbitak yenaḅ avômalô. *Wok Plis 26:12*

17 *Aêḅ ba notak avômalô takêḅ ma nôḅmô daim. Ma miḅ nobalonḅ lelaik takêḅ ami ek batu yanja môlô thô. *Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41*
Ya Anyô Bêḅ yahanaḅ aêḅ.

18 *Ya tem yambitak môlônim lemambô ma môlô tem numbitak êtôm yenaḅ okna lo avena. *2 Samuel 7:8, 14*
Ya Anyô Bêḅ Lôklokwaḅ yahanaḅ aêḅ.”

7

1 Aiyanḅ thêlô, Wapômbêḅ bôk habutinḅ abô havinḅ alalô ba amô yanḅ vibiḅ. Ba intu natip ek nôḅ takatu ba hadum alalô leḅviḅkupik lôk dahôlôninḅ habitak lelaik ek nayô unḅlôv ba nambitak mabunḅ lôk mathenḅ anônḅ.

Avômalô Kolin ele kapôlôninḅ liliḅ ba Pol lamavi

2 Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô miḅ adum kambom lôk abulinḅ anyôla lôk asau i ami.

3 Miḅ yahanaḅ abô êḅ ek yasaḅ môlô ami. Mi. Bôk yahanaḅ nena môlô ma yenaḅ avômalô môlô. Ba intu môlô ôḅmô ma yahamô. Môlô oma ma yahama aêḅ iyom.

---

* 6:16: 1Ko 3:16   * 6:17: ALK 18:4   * 6:18: Jer 31:9

⁴ Yahayala avanôḡ nena mólô avômalô mavi ba yahabam mólô. Alalôaniḡ malaiḡ lomaloma hamô ma doḡtom yalenḡmavi hamô yakapólôḡ siḡ aleba yalenḡ halôk biḡ.

⁵ *Yêlô ayô Masedonia ma malaiḡ lomaloma hapôm yêlô aleba hik yêlô sesoḡ. Ibuliḡ yêlô lôbôlôḡ lôk ik vovak hadêḡ yêlô ma yêlô leniḡhiki hathak malaiḡ lomaloma vi haviḡ.

⁶ Ma doḡtom Wapômbêḡ atu ba hêv avômalô leniḡmalaiḡ thêvô, hêv Titi ba hayô.

⁷ Yani hanaḡ hadêḡ ya nena mólô lemhikam bêḡ anôḡ hathak malaiḡ lomaloma ba mólô vovaḡ ek alalô napesaḡ malaiḡ takêḡ imbiḡ i. Titi hanaḡ mólônim abô êḡ ma hêv yani thêvô. Ba intu Wapômbêḡ hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aêḡ iyom ba yalenḡmavi anêḡ dôêḡ.

⁸ *Bôk yahato kapya ba hêv malaiḡ hadêḡ mólô. Ma doḡtom yada ma malaiḡ mi. Alikaknena. Yahêv malaiḡ atu ba hamô vauna ma yalenḡmalaiḡ aêḡ iyom.

⁹ Ma doḡtom lêk yalenḡmavi anôḡ. Ma yenaḡ kapya hêv malaiḡ hadêḡ mólô ba intu hadum yalenḡmavi e? Mi. Wapômbêḡ intu hadum ba hêv malaiḡ takêḡ hadêḡ mólô ba intu ole kapólômim liliḡ. Aêḡ ba abô takatu ba yêlô anaḡ miḡ habuliḡ mólô ami. Ba intu hadum yalenḡmavi.

¹⁰ *Wapômbêḡ hêv malaiḡ hadêḡ avômalô ek nede kapólôḡniḡ liliḡ ek neja bulubiḡ. Êḡ ma miḡ malaiḡ bêḡ ami. Ma doḡtom malaiḡ pik hathak hadum anêḡ ku nena hik avômalô vônô.

---

* **7:5:** 2Ko 2:13   * **7:8:** 2Ko 2:4   * **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

11 Odaŋô! Môlônim malaiŋ halêm anêŋ Wapômbêŋ ba hik môlô thô nena môlô vovaŋ ek notak auk kambom lôk udum ek uŋgwik môlôda thô nena môlô ma kambom mi. Môlô lemimmaniŋ lôk ôkô ma vovaŋ ek ôŋgô ya ek napesaŋ malaiŋ êŋ ek nanêm malaiŋ êndêŋ ôpatu ba hadum kambom êŋ. Avanôŋ! Môlô udum aêŋ ba intu hik thô nena môlô kambom mi.

12 Aêŋ ba kapya atu ba bôk yahato ma miŋ yahato ek imbuliŋ ôpatu ba hamiŋ yenaŋ ku loŋ siŋ lôk nêm yada liŋ ami. Mi. Yahato ek môlô numiŋ Wapômbêŋ ma ek injik môlôda thô nena môlô lemimhaviŋ yêlô bêŋ anôŋ.

13 Ma nôŋ takêŋ hadum ba havatho yêlô kapôlôŋiŋ loŋ.

Ba môlô ôêv Titi thêvô ba yani lamavi bêŋ anôŋ ba intu yêlô leŋiŋmavi bêŋ anôŋ aêŋ iyom.

14 Yahabam môlô ba yahanaŋ hadêŋ yani nena môlô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miŋ ôêv mama hadêŋ ya ami. Mi. Abô nômbêŋ atu ba yêlô anaŋ hadêŋ môlô, êŋ ma avanôŋ ba yêlôaniŋ abô mavi atu ba anaŋ hathak môlô hadêŋ Titi, ma abô êŋ hik anôŋ mavi aêŋ iyom.

15 Môlô ôkô ba olowaliŋ ma owa yani thô lôk olaŋô anêŋ abô. Hayê aêŋ ba lahaviŋ môlô bêŋ anôŋ.

16 Lêk yahayala avanôŋ nena môlô ma avômalô mavi ba intu yalenmavi anôŋ.

8

Numbitak avômalô wapôm

1 *Aiyañ thêlô, yêlô lenjinhaviñ mólô noyala wapôm atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Masedonia.

2 Thêlô ewa malaiñ bêñ anôñ ba êv i sêkêya. Ma donjom lenjinhaviñ bêñ anôñ ba hayô sinj ba halelope ma iniñ malaiñ êv i sêkêya anêñ anôñ ma wapôm ba êv bêñ anôñ hatôm da.

3 Yahanaj avanôñ biñ nena êv iniñ nômkama aleba miñ hatôm ami. Êñ ma thêlô êv doho haviñ. Thêlôda iniñ auk ma miñ anyôla hanaj hadêñ i ami.

4 Thêlô elaj hadêñ yêlô nena, “Yêlô vovaj ek nandum ku imbiñ avômalô vi ek nanêm Wapômbêñ anêñ avômalô matheñ sa. Ba intu nandum mavi êndêñ yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êñ.”

5 Ma yêlô asonj kambom! Avômalô takêñ iniñ ku môñ ma êv i hadêñ Wapômbêñ vêm ma esopa Wapômbêñ anêñ auk ba êv i hadêñ yêlô haviñ.

6 Aêñ ba yêlô apôviñ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêm ku wapôm atu ba lêk habitak yôv endeba anêñ dañ am.”

7 *Mólô avômalô vuliñ biñ ba udum unim ku mavi ba hêv lijsiñ. Ôêvhaviñ ba onaj abô batôñ oyañ lôk oyala auk ma ôpôviñ ek nandum ku lôk lemimhaviñ yêlô. Aêñ ba intu nôñêm lêlê esak ku wapôm atu ba hêv lijsiñ aêñ iyom.

8 Ya miñ hatôm anyô bêñ te ek yanañ nena, “Undum aêñ” ami. Mi. Ma donjom yahayê avômalô takatu ba êv i sêkêya lenjinhiki ek nêñêm avômalô vi sa. Ba intu yalenj haviñ yanğê nena mólônim

* 8:1: Lom 15:26; 2Ko 9:1-2   * 8:7: 1Ko 16:1-2

lemimhaviņ êņ ma avanôņ hatôm thêlô iniņ mena mi e?

⁹ *Ma mólô oyala Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm. Yani lôkmaņgiņ. Ma doņtom yani habitak hatôm anyô hêv i sêkêya ek nê mólô sa ek batu numbitak lôkmaņgiņ.

¹⁰ Mólô ma avômalô mavi ba yenaņ auk ma aêntêk. Sondabêņ yaņ wakhôk ma mólô ômôņ ek ôêv unim da. Ma miņ ôêv oyaņ ami. Mî. Kapôlômim hik am ba ôêv.

¹¹ Aêņ ba valuselen vithê la takatu ba ôpôm ma nônêm vi ek nundum ku esak ek mólônim kapôlômim lôk unim ku imbitak doņtom iyom.

¹² *Nônêm lôk kapôlômim, êņ ma mavi. Ba miņ lemimbi nena nônêm nômkama sapêņ êtôm da êndêņ Wapômbêņ ami. Nônêm êtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbêņ lamavi.

¹³ Yêlôaniņ auk nena miņ nôdêlêk am ba nônêm nômkama lôkthô ek nê avômalô vi sa ma mólô mi ami. Mî. Nômbi sam esopa avômalô iniņ bôk lo loņ êmô.

¹⁴ Ma lêk mólônim bêņ anôņ hamô ba intu nônêm thêlô sa. Yakô emben yam ma tem iniņ bêņ anôņ ma tem nê nê mólô sa aêņ iyom. Êņ ma lôkthô tem êtôm doņtom.

¹⁵ Hatôm bôk eto nena,
 “Opalê atu ba hawa bêņ anôņ ma tem miņ êpôm
 bêņ anôņ ami,
 ma opalê atu ba hawa auviņna ma tem miņ
 nê yak ami.” *Etak Ijip 16:18*

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

* **8:9:** Mat 8:20; Plp 2:6-7   * **8:12:** Mak 12:43-44

16-17 Yêlô anañ hik Titi liñ ek êsôk ek môlô ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miñ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahavij ba hapôvij ek êsôk. Wapômbêñ hêv yenañ auk hadêñ Titi ba lahiki hathak môlô. Aêñ ba yahêv yalenmavi hadêñ Wapômbêñ.

18 Tem yêlô nanêm anyô yañ imbiñ yani. Ôpêñ ma avômalô êvhavij êyê nena anyô hadum Wapômbêñ anêñ ku mavi ba ebam yani.

19 Ba intu avômalô êvhavij elam ôpêñ ek ni imbiñ yêlô ek nêm da wapôm atu ek Wapômbêñ enja athêñ lôkmanñij lôk injik thô nena yêlô lenñhavij nanêm thêlô sa.

20 Yêlô akô ek avômalô netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiñ. Ba intu yêlô apesañ ku êñ mavi

21 ek Anyô Bêñ lôk avômalô sapêñ nêgê nena yêlô adum ku êñ thêthôn.

22 Ba intu yêlô êv anyô te havij ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nêm ku lomaloma sa lôbôlôn. Bôk hayê nena môlô ma avômalô mavi ba intu hapôvij ek êsôk.

23 Titi ma yenañ anyô môlô atu ba hadum ku havij ya hamô môlô malêvôn. Ma aiyañ takêñ ma avômalô êvhavij iniñ nê ku takatu ba êv athêñ lôkmanñij hadêñ Kilisi.

24 *Aêñ ba unñwik am thô êndêñ nê êntêk nena môlô ma avômalô lemimhavij avômalô vi. Ba intu yêlô abam môlô. Ma tem avômalô êvhavij lodôn lodôn lôkthô nêgê nena yêlôaniñ abô ma avanôn.

---

* 8:24: 2Ko 7:13-14

9

Kolin êv da ek nêw Wapômbêw anêw avômalô sa

¹ *Môlô bôk ovalonj ku da takatu ba ôêv ek nêw Wapômbêw anêw avômalô mathenj sa. Ma donjom yalenjhavinj yanan abô doho imbinj.

² Yahayala nena môlô lemimhavinj nônnêm i sa. Ba yahabam môlô hadêw avômalô Masedonia nena sondabêw yanj wakhôk atu ma môlô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônnêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elanjô ba elom evenj ek nindum aênj.

³ Aênj ba yahêv aiyanj doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam môlô ek minj imbitak êtôm abôyanj ami ma êtôm ku ek môlô nopesanj am êtôm atu ba yahananj.

⁴ Sêbôk ma yahabam môlô ba yakô nê Masedonia doho nêlêm imbinj yêlô ba nêgê nena minj ôpôpêk am ami êw ma tem ya mama ma môlô ma tem noja mama bêw anônj lôk.

⁵ Aênj ba yahananj hik aiyanj takatu linj ek nêwônj nêsôk nêgê môlô ek nêpôpêk da takatu ba bôk môlô ubutinj abô ek nônnêm ek batu da êw imbitak êtôm da wapôm ma minj da palonj ami.

⁶ *Lemimbi nôw êntêk. Opalê atu ba havatho yanvêk auvinja ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bêw anônj ma tem enja limamôk.

⁷ Wapômbêw lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidonj. Ba intu avômalô tomtom nênnêm malêla êtôm ininj lejinjhavinj. Ma minj nêpôlik ami. Ma anyô yanj minj êndôk anyô yanj la ek nêw ami.

---

* 9:1: 2Ko 8:1-7   * 9:6: Snd 11:24-25

8 Wapômbêḡ anêḡ wapôm tem indum ba anêm nômkama tem imbitak bêḡ anôḡ êtôm wak nômbêḡ intu ek anêm ku lomaloma indilup mavi.

9 Hatôm bôk eto nena,
 “Yani hathak hapaliv anêḡ wapôm hadêḡ ḡê
 nômkama mi takatu ba êmô lôbôlôbô,
 ma anêḡ thêthôḡ hêk wak nômbêḡ intu sapêḡ.”
Kapya Yeḡ 112:9

10 *Wapômbêḡ hêv yaḡvêk ek nembatho ma polom ek nejaḡ. Ma tem nêḡ yaḡvêk bêḡ anôḡ ek indum môlô numbitak thêthôḡ êtôm yaḡvêk atu ba hêv liḡsiḡ.

11 *Yani tem indum ba môlô numbitak lôkmaḡḡiḡ ek nundum wapôm lôbôlôḡ ek yêlô nanêm da êntêk êndêḡ avômalô ma tem nêḡnêḡ iniḡ leḡiḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ.

12 Ku takatu ba môlô udum ma miḡ ôêv Wapômbêḡ anêḡ avômalô mathêḡ iyom sa ami. Mi. Thêlô enaḡ iniḡ leḡiḡmavi bêḡ hadêḡ Wapômbêḡ aleba leḡiḡmavi takêḡ hayô siḡ ba halelope.

13 Ma da êḡ hik môlônim wapôm thô ek avômalô nêgê nena ôêvhaviḡ Kilisi ba osopa anêḡ Abô Mavi ba udum wapôm hadêḡ thêlô lôk avômalô vi haviḡ. Êḡ ma tem nêḡmbô Wapômbêḡ.

14 Ma thêlô tem nêgê Wapômbêḡ anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ môlô ba hayô siḡ ba halelope ma tem leḡiḡjiki ba neteḡ mek ek môlô.

15 Nanêm leḡiḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ esak anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ alalô aleba hik alalôaniḡ auk vônô.

---

* 9:10: Ais 55:10   * 9:11: 2Ko 1:11; 4:15

10

Pol hêv yanida kisi

¹ *Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviñ i ba hamô malinyaô. Ma yalen hik ya ek môlô ba yahanan nena avômalô enañ nena yahamô haviñ môlô ma ya anyô kupik. Ma doñtom enañ nena yahamô daim ma yahakôk haven ek yambitak anyô bêñ.

² *Ma doho enañ nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêñ ba yasan i la. Ba intu yahanan hik môlô liñ lôklokwan ek nopesan abô êñ vêmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêñ.

³ Yêlô amô pik ma doñtom miñ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami.

⁴ *Ma yêlô awa Wapômbêñ anêñ lôklokwan ek abulij nômkama pik takatu ba lôklokwan ba nômkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miñ nômkama pik êntêk ami.

⁵ Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiñ Wapômbêñ anêñ auk lon siñ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokban takêñ ek imbitak thêthôn ênjêk Wapômbêñ ma.

⁶ Ba intu node kapôlômim liliñ yapiñ ek yêlô athôk ma nanêm vovan êndêñ nê takatu ba leñôndôn kôtôn iyom. Ma miñ ole kapôlômim liliñ ami ma ku êñ tem mi.

⁷ Môlô othak ôyê nômkama hêk viyaiñ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anêñ, nodanô! Yêlô ma Kilisi anêñ haviñ.

---

* **10:1:** 1Ko 2:3   * **10:2:** 1Ko 4:21   * **10:4:** Ep 6:13-17

8 *Yahabam yada bêᶇ anôᶇ nena Anyô Bêᶇ hêv athêᶇ bêᶇ hadêᶇ yêlô ek nambatho môlô loᶇ lôklokwanᶇ ma miᶇ nambuliᶇ môlô ami. Ba intu miᶇ ya mama ami.

9-10 Avômalô enaᶇ nena yahato kapya hatôm anyô bêᶇ lôk yamaleᶇ thêlêv ba yahathaᶇ avômalô. Lôk enaᶇ nena yahalêm ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenaᶇ abô ma voloᶇna. Nodaᶇô! Môlô miᶇ nosoᶇ nena yahato kapya yaᶇ atu ek indum môlô nôkô ami. Mi.

11 Môlô opalêla takatu ba osoᶇ nena ya anyô kupik, ma nodek lemôndôᶇ ba nodaᶇô! Malêla takatu ba môlô osam hêk yêlôaniᶇ kapya, nôm takêᶇ iyom intu tem yêlô nasopa.

12 Hatôm yambam yada êtôm ᶇê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanaᶇ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. ᶇê molo ethak idum aêᶇ! Thêlô ethak êyê iniᶇ ku ba ebam nena thêlôniᶇ ku lêk habitak mavi.

13 *Yêlô abam yêlôaniᶇ athêᶇ hathak ku takatu ba Wapômbêᶇ hêv hadêᶇ yêlô iyom. Ba môlô ma ômô ku êᶇ kapô. Ma vi atu ba miᶇ hêv ami ma miᶇ abam yêlôda ba anaᶇ abô mayaliv ami.

14 Ma avômalô doho enaᶇ nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miᶇ yêlôaniᶇ ami. Mi. Yêlô ma ᶇê môᶇ anôᶇ ek ayô ek môlô havinᶇ Kilisi anêᶇ Abô Mavi.

15 Ba intu yêlô miᶇ abam yêlôaniᶇ athêᶇ hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô môlônim ôêvhavinᶇ tem indumbak ma yêlôaniᶇ ku tem ni embeᶇ môlônim loᶇ sapêᶇ

---

* 10:8: 2Ko 13:10 * 10:13: Lom 12:3

16 ek yêlô nanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi embenŋ luvuluvu. Aêŋ ba tem yêlô nabam yêlôaniŋ athêŋ esak ku kapô takatu ba anyô yaŋ hadum ami.

17-18 *Ôpatu ba Anyô Bêŋ habam yani intu tem Anyô Bêŋ imbi binôŋ esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athêŋ mi. Hatôm bôk eto nena,
 “Opalêla takatu ba êbôï ma nêmbôï esak Anyô Bêŋ
 iyom.” *Jelemaia 9:24*

11

Pol miŋ kêdôŋwaga abôyaŋ ami

1 Yahananaŋ abô molo ma doŋtom nôômô malinyaô vêman.

2 *Yalenŋdaŋ hathak môlô hatôm atu ba Wapômbêŋ ladaŋ hathak alalô. Yahapesaŋ abô ek noja anyô doŋtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek môlô kapôlômim ênjêk mabuŋ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk la yôv ma doŋtom miŋ elom ami denaŋ.

3 *Ma yakô avômalô doho nimbuliŋ môlônim auk endeba nôndô abô takatu ba ovak havuŋ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuŋ abô ba hasau Ewa.

4 *Nê takêŋ êlêm enaŋ ba môlô osopa Yisu yaŋda ma miŋ Yisu atu ba yêlô bôk anaŋ hathak ami. Ma owa dahô yaŋda ma miŋ yaŋ atu ba sêbôk ba môlô owa ami. Ma osopa abô yaŋda ma miŋ abô mavi sêbôk ba môlô osopa ami. Aisê ka owa ñê êŋ thô?

---

* 10:17-18: 1Ko 1:31; 4:4   * 11:2: Ep 5:26-27   * 11:3: Stt 3:4,13
 * 11:4: Gal 1:8-9

5 *Môlô oson nena kédôḡwaga takatu ba olam nena “apospel lôkmanḡiḡ” êmô vuliḡ ek ya e? Mi. Miḡ yahamô thêlô víbiḡ ami.

6 *Ya anyô yaveḡbôlêk malaiḡ ba yahanaḡ abô thôthô. Ma doḡtom yenaḡ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadêḡ môlô ba oyala yôv.

7 *Yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi hadêḡ môlô ma doḡtom yahadô vuli ek yatauviḡ ya ma yanêm môlô liḡ. Êḡ ma kambom e?

8 *Nodaḡô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa ḡê êvhaviḡ vi iniḡ valuselenḡ ek batu yandum ku yanêm môlô sa esak.

9 *Yahamô haviḡ môlô ba yahêv yak hathak nômkama ma doḡtom miḡ yahêv malaiḡ hadêḡ môlô ami. Aiyaḡ doho êlêm anêḡ Masedonia ba êv ya sa. Wak takêḡ ma yahadô yanêm malaiḡ lomalama êndêḡ môlô ba tem miḡ yatak auk êḡ ami.

10 Kilisi anêḡ abô ma avanôḡ. Ma yenaḡ abô aêḡ iyom ba intu yahabam ya hathak nômk takêḡ. Môlô avômalô plovin Akaia miḡ hatôm numiḡ ya loḡ siḡ ami.

11 Miḡ yalenḡhaviḡ môlô ami ba intu yahadum aêḡ e? Wapômbêḡ intu hayala.

12-15 Sadaḡ hêv i liliḡ hatôm aḡela lôk deda. Ma anêḡ ḡê ku ele i liliḡ hatôm ḡê thêthôḡ aêḡ iyom ba íbitak aposel oyaḡ ma esau môlô nena thêlô ma Kilisi anêḡ aposel. Êḡ ma Sadaḡ da anêḡ kobom ba hathak hadum aêḡ ba intu miḡ noson

---

* 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11   * 11:6: 1Ko 2:1,13   * 11:7: 1Ko 9:18   * 11:8: Plp 4:15,18   * 11:9: 2Ko 12:13; Plp 4:15,18

kakapuk ami. Aêḡ ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miḡ yanja vuli esak Wapômbêḡ anêḡ abô takatu ba yahananḡ ami ek yadabêḡ ḡê takêḡ iniḡ auk kisi. Thêlô idum ek nenanḡ nena, “Yêlô ma aposel hatôm Pol” ba intu idum ek yanḡ injik môlô liḡ esak vuli. Êḡ ma tem thêlô nênem iniḡ athêḡ liḡ esak iniḡ ku. ḡê takêḡ iniḡ lôkmala anêḡ danḡ tem êtôm iniḡ ku kambom takatu ba idum.

Pol hadum ku aposel ba hawa malaiḡ lomaloma

¹⁶ Bôk yahananḡ yôv nena miḡ lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma donḡtom tem yanḡ abô molo ba yambam ya êtôm kêdôḡwaga abôyanḡ takêḡ ba intu nodanḡ bônôḡ êtôm atu ba othak udum hadêḡ ḡê molo vi.

¹⁷ Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma miḡ yahasopa Anyô Bêḡ anêḡ abô ami.

¹⁸ Ma kêdôḡwaga abôyanḡ ethak ebam i hatôm avômalô pik ethak idum. Aêḡ ba intu tem yambam ya.

¹⁹ Môlô othak ômô labalina haviḡ ḡê auk molo. Êḡ ma môlô ḡê lôkauk e?

²⁰ Odanḡ! ḡê êḡ êyê môlô nena ôvathek lôk ibuliḡ môlô ma êv vovanḡ lôk êv thêlôda liḡ ma epetav môlô malemim danḡ. Ma donḡtom môlô miḡ ôpôlik ami!

²¹ *Betha ya anyô vau lôk miḡ yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

---

* **11:21:** Plp 3:4

Nê takêŋ miŋ êkô ami ma êv iniŋ athêŋ liŋ ba intu tem yandum êtôm anyô auk molo ek yambam yada aêŋ iyom.

22-23 *Thêlô ma Hiblu e? Mena Israe! e? Mena Ablaham anêŋ limi e? Ma thêlô ma Kilisi anêŋ nê ku e? Ma ya? Ya ma bêŋ anôŋ lôk ek thêlô. Aêŋ ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bêŋ anôŋ lôk yahamô koladôŋ ma ik ya hathak yak lôkmaŋgiŋ lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlôŋ hamôŋ ek i.

24 *Avômalô Israe! bôk ik ya bôlôŋ bahenvi hathak yak lôkmaŋgiŋ hatôm 39.*

25 *Ik ya hathak okdiba hatôm bôlôŋ lô ma ik ya hathak valu bôlôŋ te. Ma yahathak yeŋ ba yaha ma kakalu lôk damak ba yeŋ kambom hatôm bôlôŋ lô. Ma yahamô ŋgwêk malêvôŋ hatôm bôlôvôŋ yaŋ ma wak daluk yaŋ.

26 *Yaha ba yahalêm lôbôlôŋ ba ŋaŋbô lôk nê vani ma yada yenaŋ avômalô lôk nê loŋ buyaŋ ma avômalô malak bêŋbêŋ lôk loŋ oyaŋ ma ŋgwêk kambom lôk nê esau nena yenaŋ aiaŋ lôkthô idum ek nimbuliŋ ya.

27 Yahadum ku malaiŋ lôk vovanik bêŋ ba miŋ yahêk ami. Yahathakmuniŋ lôk yahama kisi ma yaha yalenŋ oyaŋ. Ya nômkama mi ba yahasimbak.

28 Ma malaiŋ te haviŋ nena yalenŋ hik ya wak nômbêŋ intu hathak avômalô êvhaviŋ lôkthô.

---

* **11:22-23:** Ap 16:23; Plp 3:5   * **11:24:** Lo 25:3   * **11:24:** Israe! iniŋ abô balabuŋ hanaŋ nena nijik anyô esak yak lôkmaŋgiŋ êŋ êtôm bôlôŋ 40 êŋ ma tem anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom.   * **11:25:** Ap 16:22; 14:19

* **11:26:** Ap 9:23; 14:5

²⁹ Nê takatu ba lêk vau, êḡ ma ya lêk vau aêḡ iyom. Ma anyôla havôv anyô yaḡ ek indum kambom, êḡ ma yakapôlôḡ hathaḡ hatôm atum.

³⁰ Lemimhaviḡ yambam ya aêḡ ba intu tem yambam ya esak yenaḡ ku vaunena takatu ba bôk yahadum iyom.

³¹ Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu anêḡ lambô atu ba nêmbô wak nômbêḡ intu sapêḡ hayala nena miḡ yahanaḡ abôyaḡ ami.

³² *Aletas hatôm kiḡ ma yahamô Damaskas. Ma kiḡ anêḡ anyô bêḡ te hanaḡ hadêḡ ḡê vovak takatu ba eyabiḡ loḡ êḡ ek nebalonḡ ya.

³³ Ma donḡtom etak ya halôk vak sam bêḡ te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyaḡ ba yahasôv ma miḡ evalonḡ ya ami.

12

Pol hayê wêḡ

¹ Abô êntêk miḡ hatôm nêḡ avômalô sa mavi ami. Ma donḡtom tem yambam ya esak loḡbô esak wêḡ lôk auk takatu ba Anyô Bêḡ hik thô hadêḡ ya.

² Yahayala anyô atu ba hêvhaviḡ Kilisi. Sondabêḡ 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak leḡ te lô. Ewa ôpêḡ lôk liḡkupik mena injo, êḡ ma yahathôḡ. Wapômbêḡ da hayala.

³ Yahayala nena anyô êḡ ewa lôk liḡkupik mena mi, êḡ ma yahathôḡ ma Wapômbêḡ iyom intu hayala

⁴ ba ewa yani ba i malak leḡ elam nena “Paladais”. Yani halanḡ abô loḡ kapô lomaloma ba ik yani kisi ek miḡ enaḡ bêḡ ami.

---

* **11:32:** Ap 9:23-25

⁵ Anyô anêḡ aêḡ ma tem yambam yani. Ma doḡtom yada ma tem yambam yenaḡ ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmaḡḡiḡ havatho Pol

⁶⁻⁷ *Wapômbêḡ bôk hêv ku lôk abô ma auk lôkmaḡḡiḡ hadêḡ ya yôv. Aêḡ ba yahadum ek yambam yada esak auk êḡ, êḡ ma yanaḡ abô avanôḡ iyom ba miḡ ya anyô auk volonḡ ami. Ma yakô avômalô neson nena ya anyô lôkmaḡḡiḡ ba miḡ ya anyô oyaḡ hatôm ḡê vi ami. Aêḡ ba hêv Sadaḡ anêḡ ḡê ku ba i ibi yalenḡvinḡkupik hathak yak lôkmaḡḡiḡ ba hêv malaiḡ hadêḡ ya ek miḡ yaḡḡê ya daḡ ami.

⁸ Yahalaḡ hadêḡ Wapômbêḡ hatôm bôlôḡ lô ek nêḡm vê êḡḡêk ya.

⁹ *Ma doḡtom hanaḡ hadêḡ ya, “Yenaḡ lôklokwaḡ hik i thô hadêḡ waklavôḡ o vau lôk yenaḡ wapôm ma hatôm ek o.” Aêḡ ba yalenḡmavi ek yambam yenaḡ ku vaunena takatu ek injik Kilisi anêḡ lôklokwaḡ thô.

¹⁰ Ya anyô vau ma doḡtom lêk ya anyô lôklokwaḡ. Ba intu yahasopa Kilisi vaḡḡwam ma yalenḡmavi nena ya anyô vau lôk enaḡ abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êv vovaḡ lôk malaiḡ lomaloma hadêḡ ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

¹¹ *Môlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk yahabitak anyô molo. Ya anyô oyaḡ ma doḡtom miḡ ya anyô oyaḡ anôḡ ek aposel lôkmaḡḡiḡ takatu ami. Thêlô êlêḡm ek môlô ma môlô ôêv yak ba miḡ onanḡ yenaḡ ku anêḡ lavôḡ mavi hadêḡ i ami.

---

* 12:6-7: Jop 2:6   * 12:9: Plp 4:11-13   * 12:11: 2Ko 11:5

12 *Wapômbêḡ hamiḡ lôklokwaḡ haviḡ ya ba intu hik yenaḡ ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêv avômalô sa ek neyala yanida mavi hathak lavôḡḡḡ lôk nômbithi ma ku lôklokwaḡ lomaloma ma miḡ ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyê nôḡ takêḡ yôv.

13 *Aisê ba môlô onañ nena yakapôlôḡ hagiap hathak môlô ma yalenḡhaviḡ avômalô êvhaviḡ vi? Sêbôk ba yahamô haviḡ môlô ma yahadô yanêḡ malaiḡ êndêḡ môlô ba intu miḡ yahawa môlônim da hatôm yahadum hadêḡ avômalô êvhaviḡ vi ami. Ma môlô lemmaniḡ eka? Kikaknena! Notak kapôlômim ek ya.

14 Odaḡô! Lêk bôlôḡ te lô ba tem yasôk ek môlô. Miḡ yalenḡhaviḡ môlô nônêḡ nôḡkama êndêḡ ya ami. Yalenḡhaviḡ môlôda. Avômena miḡ isup valuseleḡ ek nêḡnêḡ lami sa ami. Mi. Lami isup valuseleḡ ek nêḡnêḡ nali sa. Ba intu tem miḡ yanêḡ môlô malaiḡ ek yasup môlônim da ek nêḡ ya sa ami.

15 Aêḡ ba yalenḡmavi anôḡ ek yanêḡ yenaḡ nôḡkama lôkthô êndêḡ môlô ma yanêḡ yada imbiḡ aêḡ iyom. Yalenḡhaviḡ môlô bêḡ anôḡ ma yakô ek môlô nôḡdô ya.

16 Avômalô enañ nena yahamô haviḡ i ba miḡ yahêv malaiḡ ami. Ma doḡtom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahanaḡ abô yaḡ.

17 Aisê! Nê ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibuliḡ môlô e?

18 *Yahapôviḡ Titi ek êsôk ek môlô ma yahêv alalôaniḡ aiaḡ te haviḡ. Ma Titi habuliḡ môlô e? Mi. Titi hathak hasopa yaveḡgwam iyom ma yaianiḡ auk ma doḡtom.

* 12:12: Lom 15:19   * 12:13: 2Ko 11:9   * 12:18: 2Ko 8:6,16-18

19 Mólô olanô abô takatu ba oson nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô ba aminḡ Wapômbêḡ ma ba ananḡ abô êntêk. Aiyann thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho mólô lonḡ.

20 Yahakô ek yasôk ma tem minḡ yalenḡmavi ek mólô ami ma mólô tem minḡ lemimmavi ek ya aêḡ ami. Yahakô ek abô lôkthango ma lenḡdanḡ lôk lenḡḡḡḡ, lôk ovak am vose hi lodôḡlodôḡ, abôma lôk onanḡ abôyanḡ hathak anyô yanḡ ma otatale am lôk ôyê am danḡ lôk ôthô avômalô ba i mayaliv.

21 *Yahakô ek yasôk esak lonḡbô ma yenanḡ Wapômbêḡ tem indum ba ya mama esak mólônim kambom takatu. Ma tem yakapôlôḡ malainḡ bêḡ anôḡ esak ḡê takatu ba minḡ ele kapôlôḡinḡ liliḡ hathak iniḡ lelaik lôk thethanḡak ma sek waliliḡ takatu ba idum ami.

13

Kolin neyabinḡ iniḡ êvhavinḡ

1 *Bôk yahathôk bôlôḡ ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlôḡ te lô. Lemimimbi esak abô êntêk, “Ju mena lô la enanḡ anyô te anêḡ kambom bêḡ, êḡ ma abô avanôḡ.” *Lo 19:15*

2-3 Sêbôk atu ba yahathôk bôlôḡ yanḡ ma yahêv abô lôklinḡyak hadêḡ mólô. Ma lêk yahamô havinḡ mólô ami, ma donḡtom yahananḡ hathak lonḡbô nena mólô lemimhavinḡ ôḡgô nena yada yenanḡ abô mena Kilisi anêḡ abô. Ba intu tem yasôk esak lonḡbô ek yanḡê nena avômalô takatu ba idum kambom lôk avômalô kambom vi ma tem minḡ yatak i ek nêsoḡv

* **12:21:** 2Ko 13:2 * **13:1:** Mat 18:16; 1Ti 5:19

ami. Kilisi ma miñ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwañ kambom ba tem eyabiñ môlô dedaun mavi.

⁴*Avanôn, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma donjom hamô lôkmala hathak Wapômbêñ anêñ lôklinyak. Yêlô ma vaunena aêñ iyom ma donjom hathak Wapômbêñ anêñ lôklokwañ ba intu yêlô amô lôkmala haviñ yani ek nanêm môlô sa.

⁵*Nôsôam ba noya ek ôngô nena unim ôêvhaviñ hamô mena mi e? Nutitiñ amda ek noyala nena intu ômô haviñ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la.

⁶Yalenhaviñ môlô nutitiñ yêlô ma tem ôngô nena miñ bôk aêv yak ami.

⁷Ba yêlô miñ aêv yak ami ba avômalô êyê yêlô hatôm aposel, êñ ma nôm oyañ. Mena enañ nena yêlô aêv yak ba yêlô ñê vau ba miñ aposel ami, êñ ma nôm oyañ aêñ iyom. Ma donjom nômbêñ ma nundum nômkama lôkthô thêthôn iyom. Ma yahanañ hik Wapômbêñ liñ ek miñ môlô nundum kambom la ami.

⁸Yêlô miñ hatôm nandum nômla eso abô avanôn ami. Mi. Nambatho abô avanôn loñ iyom.

⁹Môlô lôklokwañ ma yêlô vau, êñ ma yêlô leñmavi. Yêlô aten mek ek môlô nopesañ unim kambom takêñ ba numbitak mavi esak loñbô.

¹⁰*Anyô Bêñ hêv ku lôk athên êñ hadên ya ek yato môlô ek numbitak thêthôn ma miñ yambi môlô ni ami. Aêñ ba miñ yahamô haviñ môlô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôn atu ba

---

* 13:4: Plp 2:7-8   * 13:5: 1Ko 11:28   * 13:10: 2Ko 10:8

yahathôk ma tem yanja yenañ lôklokwanj ek yape-
sañ môle nim auk. Ma miñ yanêm vovañ êndênj
môle ami.

Pol hanañ anêj lamavi

¹¹ Aiyañ thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nope-
sañ malaiñ sapênj. Nobatho am loñ esak abô ni
ba êlêm ma noja auk donjom lôk nô môle yôhok ma
Wapômbênj anêj lahaviñ lôk anêj labali ê môle imbiñ
môle.

¹² Ma nokam môle viyañ esak kobom yôhok
mathenj.

Nê mathenj lôkthô êv iniñ lenj mavi haviñ.

¹³ Alalôaniñ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj wapôm lôk
Wapômbênj anêj lahaviñ ma Lovak Mathenj anêj
lamavi ê môle imbiñ môle lôkthô.

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a